

British Embassy
Pristina

Onaj “drugi” koji ne postoji

Nepotpune i pristrasne informacije
o ratnim zločinima na Kosovu

Izveštaj o istraživanju
o sadržaju objavljenom 2023.
godine u oblasti
tranzicije pravde.

BIRN
BALKAN INVESTIGATIVE
REPORTING NETWORK

MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
SSK	Sudski savet Kosova
DT	Državni tužilac
EULEX	Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
KANU	Kosovska akademija nauke i umetnosti
MP	Ministarstvo pravde
AUSMKK	Agencija za upravljanje spomenicima i memorijalnim kompleksima Kosova
FHP	Fond za humanitarno pravo
MKOS	Ministarstvo kulture, omladine i sporta

Autori:

Krešnik Gaši
Iljiria Kajdomćaj

Istraživačka metodologija:

Krešnik Gaši

Istraživači:

Behar Mustafa
Mediana Haljilji
Valjon Fana
Škodrane Dakaj

Urednici:

Jeta Džara
Perparim Isufi

Recenzija:

Perparim Isufi

Projekat „Suočavanje sa nasleđem sukoba na Kosovu“, koji finansira Ministarstvo za spoljne poslove i međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljstva preko Britanske ambasade u Prištini. Sadržaj ove publikacije je odgovornost BIRN Kosovo.

SADRŽAJA

IZVRŠNI REZIME	5
METODOLOGIJA	8
OGRANIČEN SADRŽAJ INSTITUCIJA	9
MONOETNIČKI KARAKTER INSTITUCIONALNIH PUBLIKACIJA	11
BEZ PODATAKA OD PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA	15
IZAZOVI U NAUČNIM PUBLIKACIJAMA	18
MONOETNIČKI SADRŽAJ NA SPOMENICIMA	20
I U MUZEJIMA	20
NARATIVI U LOKALNIM INSTITUCIJAMA	23
Opština Priština	23
Opština Peć	24
Opština Gnjilane	24
Opština Đakovica	25
Opština Gračanica	26
Opština Orahovac	27
EMITOVANJE NARATIVA U MEDIJIMA	29
PRIČE O SOLIDARNOSTI MEĐU ZAJEDNICAMA	31
PREPORUKE	33

IN UNITY WE PROSPER

IZVRŠNI REZIME

Javnim diskursom na Kosovu i dalje dominiraju teme vezane za ratne zločine i događaje između 1998. i 2000. godine.

Podaci pokazuju da je značajan broj vesti koje je Vlada Kosova objavila tokom 2023. godine bio na ovu temu, dok su u posmatranim datumima glavni mediji u zemlji kao ključnu temu imali događaje u vezi sa ratom i komemoracije u vezi sa njima.

Poslednja kampanja za parlamentarne izbore 2021. bila je usredsređena na odnose sa Srbijom, istrage ratnih zločina, prisilne nestanke, odštetu i rad na pitanju ratnih kategorija.

Većina političkih stranaka, uključujući i sadašnju vladajuću koaliciju, obavezala se da će izgraditi mehanizme krivičnog gonjenja i mehanizme za obeštećenje žrtava rata tokom novog mandata vlasti.

U planovima političkih stranaka i u javnom diskursu posebna pažnja posvećena je ulaganjima koja bi vlast trebalo da izvrši za istragu i dokumentovanje prošlosti.

Za razliku od vlasti, pravosudne institucije koje imaju ključnu ulogu u ostvarivanju ciljeva tranzicione pravde bile su izuzetno neaktivne u informisanju javnosti o temama vezanim za rat i tranzicionu pravdu.

Tokom 2023. i prvih meseci 2024. godine, BIRN je analizirao publikacije javnih institucija na Kosovu kako bi shvatio da li su za ove publikacije primenjivana načela tranzicione pravde, da li su inkluzivne i da ne prenose monoetnički narativ.

BIRN je ustanovio da kosovske institucije i dalje imaju značajna ograničenja u istraživanju i dokumentovanju prošlosti.

Suđenje i procesuiranje ratnih zločina jedan je od glavnih stubova tranzicione pravde¹.

Specijalno tužilaštvo ima tim od 4² tužilaca, dok u Policiji Kosova ima manje od 40 policajaca koji se bave istragom ratnih zločina³.

Ovaj broj je dosledno ocenjivan kao nizak i neadekvatan za dokumentovanje ratnih zločina na Kosovu i za obezbeđivanje procesuiranja ratnih zločina.

Pravosudne institucije nisu preduzele nikakve korake za obaveštavanje javnosti o suđenjima i istragama ratnih zločina ili da izgrade arhive koje dokumentuju ove sudske procese.

BIRN je otkrio da Sudski savet Kosova (SSK) i Specijalno tužilaštvo (ST) nisu izgradili platforme na kojima bi se arhivirali predmeti i pružali podaci o ratnim zločinima. Takođe, na sajtovima ovih institucija nema podataka o suđenjima UNMIK-a i EULEX-a na Kosovu, kao ni podataka o suđenjima u MKSJ u Hagu.

Iz tog razloga, glavni izvor podataka za medije i dalje su političari, koji ne daju potpune informacije o sudskim procesima i događajima koji su se desili tokom rata, a naročito potpune podatke o žrtvama.

U oblasti naučno-istraživačkog rada na Kosovu nema ozbiljnih publikacija koje sprovode univerziteta i Akademija nauka koje se bave temom tranzicione pravde.⁴

¹ Krivično pravosuđe, Međunarodni centar za tranzicionu pravdu, <https://www.ictj.org/criminal-justice>

² Službena veb strana Državnog tužilaštva <https://prokuroria-rks.org/psh/prokuroria-speciale/401/departamenti-pr-krime-lufte>

³ Više od polovine novih istražitelja ratnih zločina nema istražno iskustvo,, Kallxo.com, 2023, <https://kallxo.com/gjate/me-shume-se-gjysma-e-hetuesve-te-rinj-per-krime-te-luftes-jane-pa-pervoje-ne-hetime/>

⁴ Odgovor Akademije nauka.

Vlada Kosova je nedavno osnovala Institut za ratne zločine pod nazivom Institut za ratne zločine počinjene tokom rata na Kosovu⁵. Očekuje se da će ovaj mehanizam biti potpuno operativan u narednim godinama.

Zbog nedostatka ozbiljnog dokumentacionog rada, Kosovo ima značajne probleme sa podacima o prošlosti, posebno u pogledu tačnih podataka o žrtvama i obračuna ratne štete.

Kosovske institucije nemaju zvanično potvrđen spisak broja žrtava prošlog rata.

Nedostatak zvaničnog spiska stvorio je zabunu na terenu gde su neke od žrtava rata dobile epitete palih boraca ili bivših vojnika OVK, a da to nije bio slučaj. Slično tome, neke srpske civilne žrtve su prikazane kao bivši pripadnici policije i paravojsnih snaga.

Jedini potvrđeni spisak je spisak prisilno nestalih lica, koji je dogovoren između vlada Srbije i Kosova. Nedostaju službeni spiskovi i brojke za civilne žrtve, uključujući i ubijene i ranjene, žrtve seksualnog nasilja i osobe sa psihičkim traumama kao posledica sukoba, kao i spiskovi ubijenih i povređenih uniformisanih pripadnika.

Jedini relevantan izvor informacija o broju žrtava i šteti na Kosovu Fond za humanitarno pravo. Prema podacima FHP-a⁶, od 13.500 žrtava rata najviše je kosovskih Albanaca sa 10.812, kosovskih Srba sa 2.197 žrtava, dok kosovski Romi, Bošnjaci, Crnogorci i druge zajednice čine 526 žrtava.

BIRN je otkrio ozbiljne probleme u korišćenju i tumačenju podataka o žrtvama.

U većini analiziranih slučajeva, materijali objavljeni na veb stranama ili platformama društvenih mreža, ili govori političara, spominju samo žrtve jedne nacionalnosti.

U tom duhu, u javnim objavama političkih lidera nedostaje komemoracija za žrtve drugih etničkih grupa.

Prikupljeni podaci pokazuju da samo mali broj spomenika, poput Spomenika egzodusa u Blace, Spomenika heroinama i Obeliska za nestale, predstavlja žrtve iz svih zajednica. Ostali spomenici su jednonacionalni i predstavljaju samo žrtve jedne etničke zajednice.

Istraživači su pronašli slučajeve poput onog u selu Gornji Petrič u Peći⁷, gde je 29. marta 1999. godine ubijeno 15 ljudi. Troje ubijenih bili su iz zajednice kosovskih Aškalija, dok su ostali bili kosovskih Albanci. BIRN je otkrio da žrtve iz zajednice kosovskih Aškalija nisu sahranjene u kompleksu palih boraca, već na seoskom groblju.

Zbog nedostatka tačnih podataka, čak 25 godina nakon rata, informacije objavljene u medijima su nepotpune i ne odražavaju u potpunosti rat i njegove posledice.

U analiziranim medijskim izveštajima jedne nacionalnosti nikada nisu pronađeni podaci o žrtvama rata drugih nacionalnosti.

Praćenje medija pokazuje ozbiljan izostanak podataka o suđenjima u Haškom tribunalu. Posebno ne postoji određivanje ko je osuđen za ratne zločine na Kosovu.

Uprkos izazovima i problemima na terenu, istraživači su primetili da je u većini javnog diskursa kosovsko albanskih političara postignut značajan napredak u izbegavanju generalizovanog jezika i kolektivne krivice etničkih zajednica.

U medijima i profilima političara analiziranih za ovo istraživanje, narativ krivice za zločine na Kosovu pripisuje se „srpskom režimu“ ili „Miloševićevom režimu“, izbegavajući kolektivnu krivicu srpskog naroda.

⁵ Zakon br. 08/L-177 Za institut zločina počinjenih tokom rata na Kosovu, 2023, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=79157>

⁶ Knjiga sećanja za Kosovo, Fond za humanitarno pravo (FDH), http://www.kosovskaknjigapamcenja.org/?page_id=29&lang=de

⁷ Poseta istraživača projekta, 2024

Ovaj jezik pokazuje dobru volju da se naprave pozitivni koraci ka ispunjavanju standarda pravde, poštujući principe suočavanja s prošlošću i izbegavajući diskurs kolektivne krivice.

Međutim, istraživanje otkriva da narativ i dalje promoviše samo krivicu kao koncept, dok nema primera promovisanja priča o solidarnosti i pomoći među zajednicama.

Istraživači su se sastali sa preko 30 ljudi⁸ koji se sećaju događaja solidarnosti među zajednicama tokom rata, ali je samo mali broj njih pristao da podeli sa javnošću svoje priče i iskustva tokom rata.

Njihove priče su se uglavnom sastojale od izveštaja o čuvanju kuća, obezbeđivanju hrane i deljenju informacija o predstojećim napadima.

⁸ Različite sastanke na terenu održali su istraživači projekta, 2024

METODOLOGIJA

Cilj ovog istraživanja je da se identifikuju informacije o ratnim događajima, predstavljene na spomenicima, u zvaničnim dokumentima i javnom diskursu koji su izgradile institucije, političari i mediji tokom 2023-2024.

Ovaj izveštaj predstavlja podatke prikupljene u periodu od oktobra 2023. do marta 2024. iz intervjua, terenskih poseta i direktnog praćenja medija i publikacija na društvenim mrežama iz preko 50 izvora informacija.

Cilj istraživanja je bio da se shvati da li:

- javne platforme na mreži predstavljaju narative solidarnosti;
- sadržaj na onlajn javnim platformama poštuje principe suočavanja sa prošlošću i tranzicione pravde;
- su političari širili narative koji su usklađeni sa principima suočavanja s prošlošću i tranzicione pravde;
- spomenici sećanja i komemoracije, kao i komemorativni natpisi, predstavljaju punu istoriju događaja i da li su javne institucije finansirale ili podržavale inicijative koje promovišu tranzicionu pravdu;
- su mediji uspeli da objave informaciju koja pokazuje celu priču o događajima;
- su mediji objavili priče o solidarnosti; i
- mediji nisu širili materijale o kolektivnoj krivici.

Za sprovođenje sveobuhvatnog istraživanja, BIRN Kosovo je odredio i uzorke za merenje. U sadržaju objavljenom tokom 2023. godine istraživači su analizirali podatke na službenim veb stranama institucija i profilima na društvenim mrežama institucija kao što su:

- Vlada Kosova
- Predsedništvo Kosova
- Ministarstvo pravde
- Ministarstvo kulture, omladine i sporta
- Ministar obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija
- Kosovska akademija nauka i umetnosti
- Istorijski institut
- Agencija za upravljanje spomenicima i memorijalnim kompleksima
- Sudski savet Kosova;
- Državni tužilac
- Ciljane opštine (Orahovac, Đakovica, Priština, Gračanica, Peć i Gnjilane)

Da bi izmerio narativ koji se širi u medijima, BIRN Kosovo je pratio publikacije iz 10 kosovskih medija, uključujući i 5 TV kanala i 5 onlajn medija, kako bi analizirao način izveštavanja na dva konkretna datuma: 15. januar, datum masakra u Račku i 24. mart, dan kada je počelo NATO bombardovanje bivše Jugoslavije.

Praćenje je uključivalo:

- 7 medija na albanskom jeziku
- 2 medija na srpskom jeziku
- 1 medij iz drugih najvećinskih zajednica

OGRANIČEN SADRŽAJ INSTITUCIJA

U svojim publikacijama na zvaničnim sajtovima, kosovske institucije nemaju namensku platformu ili strukturirani sadržaj koji javnosti nudi kompletne podatke o ratnim dešavanjima i tranzicionoj pravdi.

Nakon analize onlajn sadržaja 15 institucija, BIRN Kosovo je utvrdio da su informacije nepotpune i da ne daju potpunu priču.

Institucije obuhvaćene istraživanjem nisu koristile podatke MKSJ-a, podatke iz UNMIK-ovog pravosudnog sistema, podatke EULEX-a ili lokalnih sudova u svojim publikacijama koje se odnose na rat i tranziciju pravdu.

Drugi izazov je to što institucije nisu objavile osnovne statističke podatke o ratnim dešavanjima, uključujući i broj žrtava i evidentiranu ratnu štetu. Na poslednjem popisu stanovništva održanom 2024. godine, Agencija za statistiku Kosova⁹ počela je da prikuplja podatke o prijavljenoj ratnoj šteti.

Uz ovaj spisak nedostaju i tačni podaci i precizna određenja o kategorizaciji žrtava i narativi o tome gde i ko je počinio zločine.

Na adresama praćenih institucija, većina informacija o ratu se pruža u vidu vesti, kojima prilikom objavljivanja nedostaju bitni podaci, uključujući i vreme početka rata, broj žrtava, nacionalnu pripadnost žrtava rata i dosad osuđene počinioc.

Drugi identifikovani izazov je nedostatak veze između vesti i adresa na kojima se nalaze osnovni podaci, kao što su spisak nestalih lica, pravni osnov koji uređuje pitanje žrtava i institucionalne adrese posvećene promovisanju tranzicione pravde.

Br.	Institucija	Namenski prostor za podatke o ratnim događajima
1	Predsedništvo Kosovo	Nema
2	Kabinet premijera	Nema
3	Ministarstvo pravde	Nema
4	Ministar obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija	Nema
5	Ministarstvo kulture, omladine i sporta	Nema
6	Sudski savet Kosova	Nema
7	Državni tužilac	Nema
8	Agencija za upravljanje spomenicima i memorijalnim kompleksima	Nema
9	Kosovska akademija nauka i umetnosti	Nema
10	Istorijski institut	Nema
11	Opština Priština	Nema
12	Opština Peć	Nema
13	Opština Đakovica	Nema
14	Opština Orahovac	Nema
15	Opština Gračanica	Nema
16	Opština Gnjilane	Nema

Grafikon 1: Posvećeni prostor za podatke u vezi sa sukobom

⁹ Popis stanovništva, 2024, <https://ask.rks-gov.net/Rekos>

Iz gornje tabele vidljivo je da navedene institucije nemaju poseban prostor u okviru svojih veb strana gde se objavljuju sve informacije o ratu i kasnijim događajima.

BIRN Kosovo je utvrdio da se na ovim adresama nalaze neki materijali koji se dele u vidu vesti, ali je javnosti teško da se na njima snađe.

MONOETNIČKI KARAKTER INSTITUCIONALNIH PUBLIKACIJA

Osim analize arhiviranog onlajn sadržaja institucija, BIRN je analizirao i informacije koje su institucije podelile na društvenim mrežama i novinskim stranicama.

BIRN Kosovo je utvrdio da vladine institucije uključene u istraživanje na svojim zvaničnim platformama objavljuju značajnu količinu vesti o događajima koji se odnose na rat i tranzicionu pravdu.

Međutim, podaci pokazuju da čelnici javnih institucija u svojim onlajn publikacijama nisu odali pomen žrtvama svih nacionalnosti na Kosovu. Ovo je stvorilo trend da albanski lideri institucija odaju pomen samo kosovsko albanskim žrtvama, dok kosovsko srpski lideri (kao što su oni iz opštine Gračanica) odaju pomen samo srpskim žrtvama.

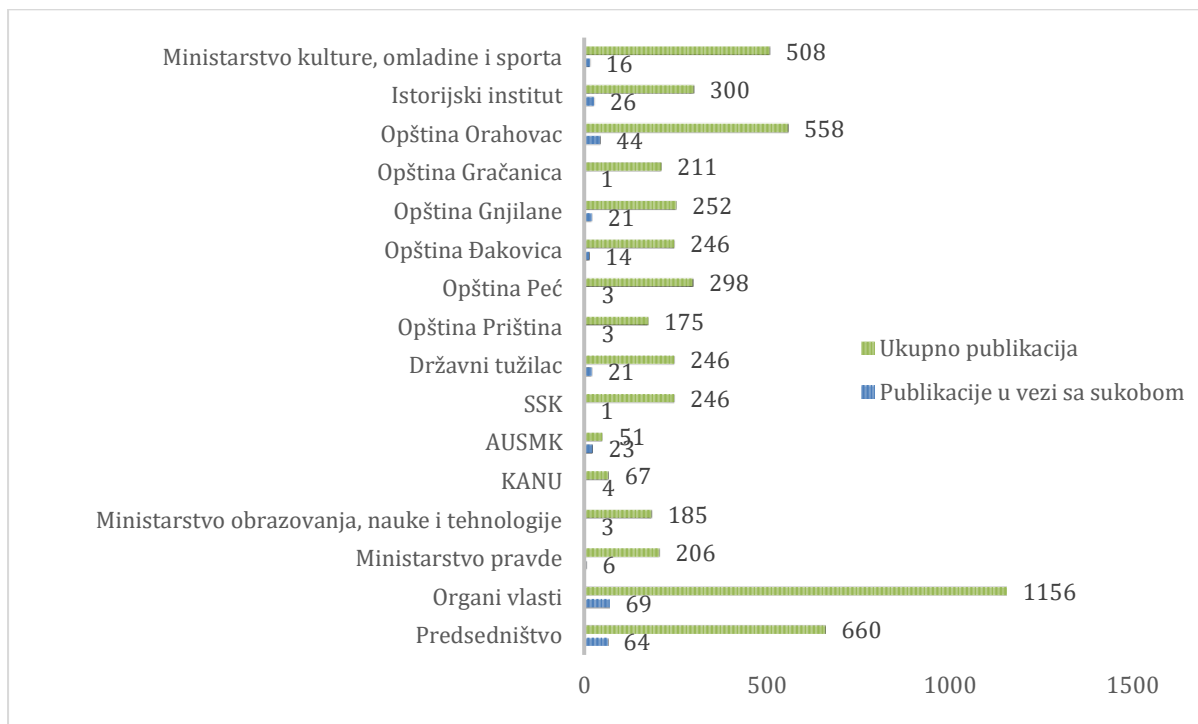
Broj	Institucija	Publikacije u vezi sa sukobom	Publikacije u vezi sa drugim etničkim zajednicama u sukobu	Publikacije
1	Predsedništvo	64	0	660
2	Organi vlasti	69	0	1156
3	Ministarstvo pravde	6	0	206
4	Ministarstvo obrazovanja	3	0	185
5	KANU	4	0	67
6	AUSMK	23	0	51
7	SSK	1	0	246
8	Državni tužilac	21	0	246
9	Opština Priština	3	0	175
10	Opština Peć	3	0	298
11	Opština Đakovica	14	0	246
12	Opština Gnjilane	21	0	252
13	Opština Gračanica	1	0	211
14	Opština Orahovac	44	0	558
15	Ministarstvo kulture	16	0	508
16	Istorijski institut	26	0	300

Grafikon 2: Karakter objavljenih vesti različitih institucija

U 16 institucija analizirano je 5.365 vesti, od kojih je utvrđeno da se 320 odnosi na tranzicionu pravdu.

Na donjem dijagramu su istaknute ukupne publikacije pojedinih institucija zajedno sa podacima relevantnim za istraživanje. Sveukupno, institucionalni interes za temu istraživanja

je 5,9%. Većina ovih publikacija se odnosi samo na komemoraciju žrtava jedne etničke zajednice, dok nedostaju osnovni podaci o ratnim događajima.

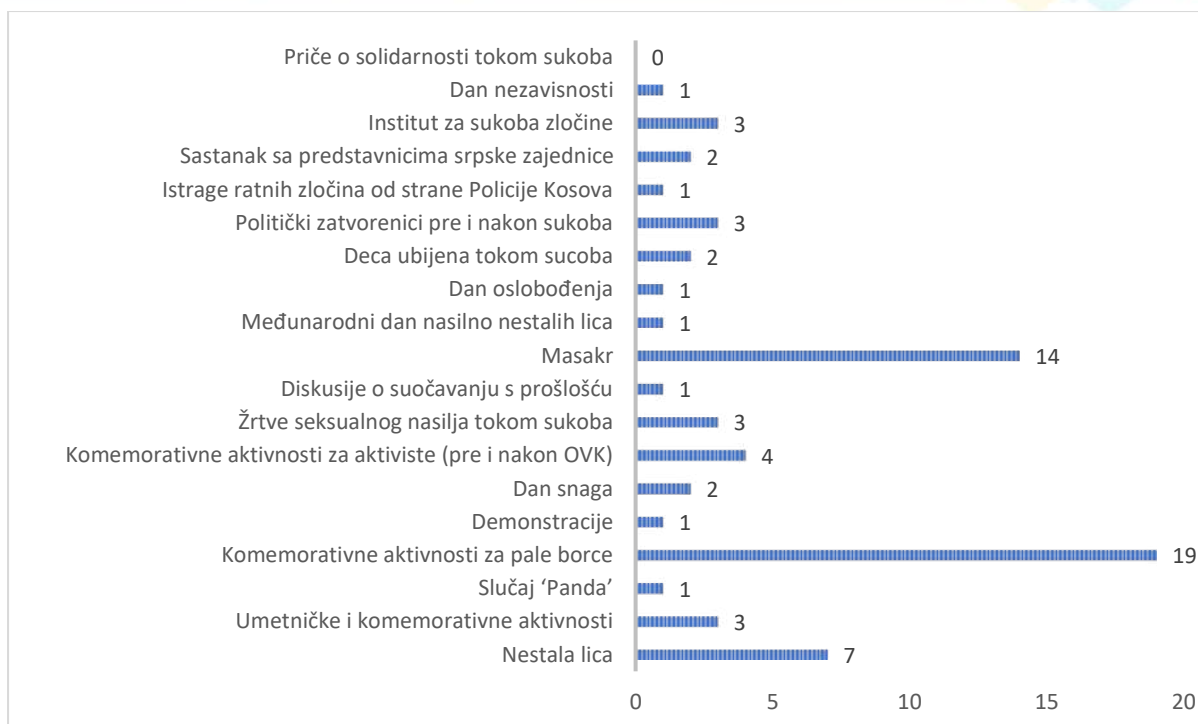

Grafikon 3: Kategorija vesti objavljenih od strane različitih institucija

Na službenoj stranici kabineta premijera¹⁰ oko 5,6% vesti odnosi se na ovu temu.

Tokom cele 2023. godine **1,156** vesti je objavljeno na veb strani premijera od kojih se **69** vesti ili 5,6% od ukupnog broja odnosilo na rat, tranzicionu pravdu, mir, suočavanje s prošlošću, kolektivno pamćenje i memorijalizaciju.

¹⁰ Internet stranica Kancelarije premijera Kosova, <https://kryeministri.rks-gov.net/>

Grafikon 4: Kategorizacija vesti koje objavljuje premijer

Ono što je od interesa za ovo istraživanje je 69 vesti koje je objavila vlada, od kojih je 47,8% o učešću i počastima koje je odao premijer na komemoraciji masakra nad kosovskim Albancima i komemoraciji palih borača OVK.

U svim objavljenim tekstovima srpska zajednica se pominje **samo dva puta**: jednom na sastanku ili prijemu koji je organizovao premijer Kurti za Nikolu Sandulovića¹¹, predsednika Republikanske stranke Srbije, u svom kabinetu, a jednom prilikom obilaska dve kosovsko srpske¹² porodice koje su dobile subvencije za poljoprivredu od resornog ministarstva.

U ovoj analizi, vesti na premijerovoj veb strani, nije pronađena **nijedna priča o solidarnosti** među zajednicama koje žive na Kosovu i **nijedna priča koja pokazuje solidarnost** među zajednicama tokom sukoba na Kosovu.

Količina informacija o ratu veća je u premijerovim objavama na društvenim mrežama.

Premijer je u periodu od januara do decembra 2023. godine na društvenoj mreži Fejsbuk objavio 207 objava, među kojima je 38 objava o ratnim dešavanjima. Ni u jednoj nisu navedene sve žrtve svih etničkih zajednica¹³.

Premijer je manje pisao na društvenoj mreži 'X' (bivši Tviter). Prema podacima, od **530** tvitova tokom 2023. godine, samo 9 je bilo o sukobu.

Na zvaničnom profilu premijera Kurtija, nijedna od objava ne promoviše solidarnost ili priču o solidarnosti među zajednicama, ističući pomoć, zaštitu ili saradnju između nenaoružanih civila iz različitih zajednica koji su se zatekli usred borbi i u ratnim zonama, kao i posleratnom društvenom oporavku.

¹¹ Premijer Kurti primio je kandidata za predsednika Srbije Nikolu Sandulovića, <https://kryeministri.rks-gov.net/sr/blog/premijer-kurti-primio-je-kandidata-za-predsednika-srbije-nikolu-sandulovica/>

¹² Premijer Kurti posetio porodice Miletić i Komatović iz Opštine Istok <https://kryeministri.rks-gov.net/sr/blog/premijer-kurti-posetio-porodice-miletic-i-komatovic-iz-opstine-istok/>

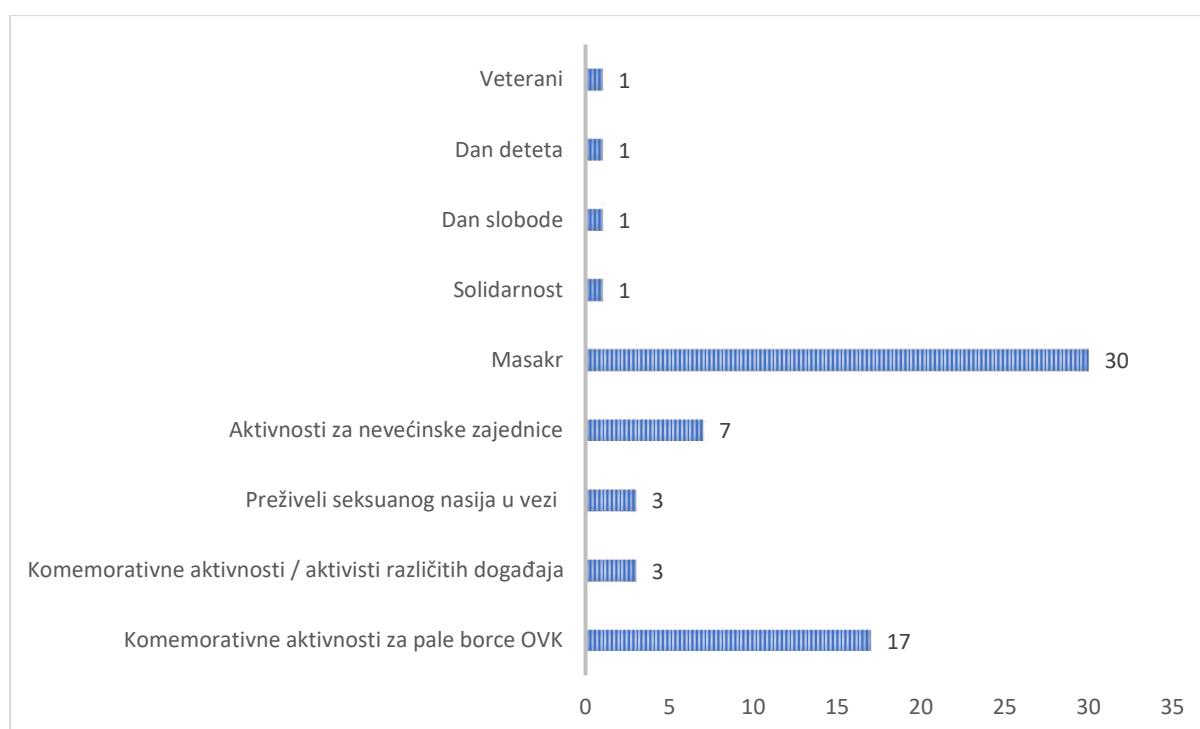
¹³ Podaci prikupljeni praćenjem profila na Ks društvenoj mreži Albina Kurtija, 2023, <https://rb.gi/61sp8g>

Slično kao na premijerovoj veb strani, strana Predsedništva nema jasnu podelu ratnog narativa, već je pokrivena samo vestima i izjavama.

Na zvaničnoj veb strani predsednice¹⁴ Kosova 2023. godine objavljeno je 660 vesti, od kojih se 8,8% ili 64 članka odnosi na pitanje tranzicione pravde, suočavanje s prošlošću i sukob na Kosovu, što čini 8,8% svih vesti.

Od 64 članka ili 8,8% objavljenih tekstova, 46,9% je o komemoraciji masakara nad albanskim civilima. U nijednom pojedinačnom slučaju kada se vrši komemoracija žrtvama zločina ili ubistva ne vrši se komemoracija nealbanskim žrtvama rata. 26,6% ovih tekstova se odnosi na komemoraciju palim borcima, spomen akademije za pale borce i heroje, datume njihovog rođenja i smrti.

U publikacijama Predsedništva pronađena je samo jedna priča o solidarnosti među zajednicama, u selu Zlakućane u opštini Klina, gde su tokom rata pružili pomoć izbeglicama iz Mitrovice. Međutim, ovo je priča u kojoj su kosovski Albanci pomagali jedni drugima.

Grafikon 5: Kategorija vesti objavljenih od strane Predsedništva

Na društvenim mrežama poput 'X', predsednica je objavila nekoliko objava o problemu žrtava u sukobu, ali nijedna nije sadržala priče o solidarnosti.

¹⁴ Internet stranica predsednika Vjose Osmanija, 2024, <https://president-ksgov.net/>

BEZ PODATAKA OD PRAVOSUDNIH INSTITUCIJA

Jedan od glavnih stubova tranzicione pravde je krivično gonjenje, a samim tim i odgovornost i informisanje javnosti o kažnjavanju ratnih zločina.

Ministarstvo pravde ima Odeljenje za tranzicionu pravdu i podršku žrtvama zločina, dok Tužilački savet Kosova (TSK) ima državno tužilaštvo, a Sudski savet Kosova (SSK) ima sudove.

BIRN je otkrio da TSK i SSK¹⁵ nisu uspeli da izgrade namenske platforme koje bi nudile podatke o procesu istrage i kažnjavanja ratnih zločina. Ove institucije nisu uspele da stvore digitalnu arhivu za tok pravosudnih procesa vezanih za tranzicionu pravdu.

Istraživači su otkrili da platformama kojima upravlja SSK nedostaje deo koji čini podatke i istoriju procesa ratnih zločina na Kosovu javnim. Na ovim platformama ne postoje transkripti procesa niti arhivirani video materijali sa suđenja za ratne zločine. Pored toga, na zvaničnoj veb strani SSK-a nisu prenesene informacije o sudskim procesima koje su vodile sudije UNMIK-a i EULEX-a.

Slična situacija je i na zvaničnim veb stranama Tužilačkog saveta Kosova i Državnog tužilaštva. Na veb strani državnog tužioca nema materijala koji sadrže podatke o prošlosti i procesima koji se odnose na tranzicionu pravdu. Jedini dostupni podaci su vesti o optužnicama i strategiji za istraživanje ratnih zločina, koje su nedovoljne za javnost i ne nude osnovne podatke o procesima koji su u toku.

Slično kao i u slučaju SSK-u, Specijalno tužilaštvo nije izgradilo platformu posvećenu ratnim zločinima, kao što su to učinili MKSJ, Specijalizovana veća u Hagu, pa čak i Specijalno tužilaštvo za ratne zločine u Srbiji.

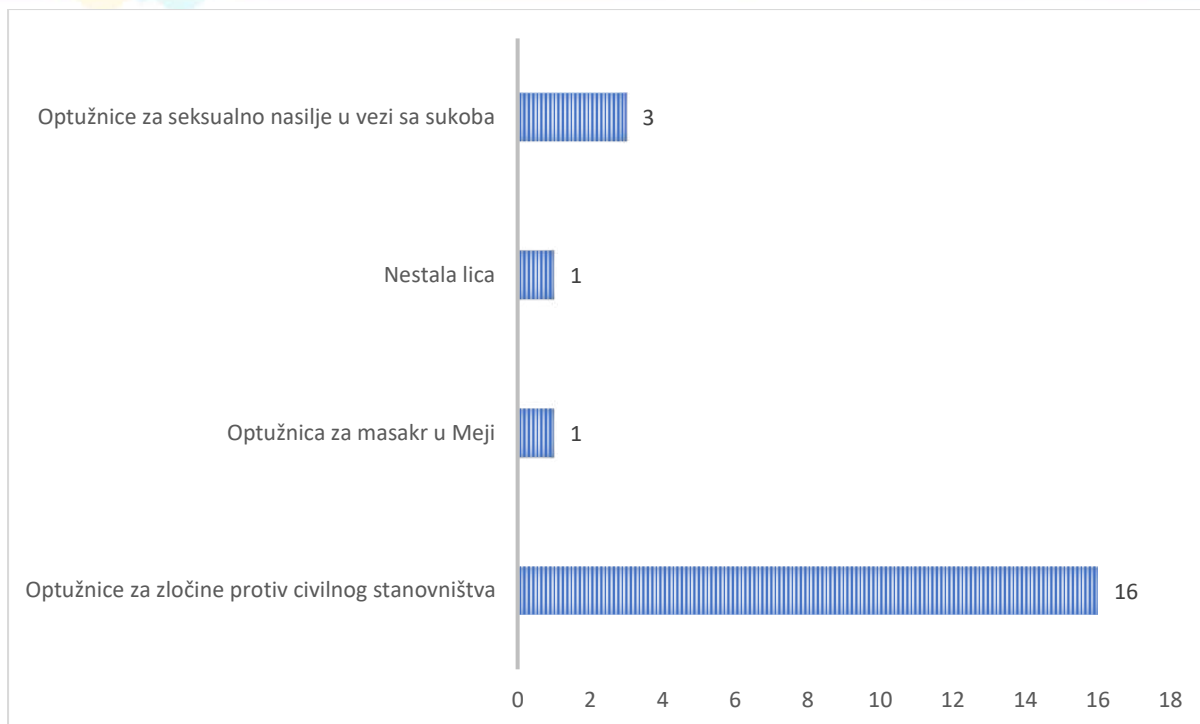
Jedina informacija koju je Državno tužilaštvo objavilo za to vreme su vesti o optužnicama, koje su nepotpune i ne daju istorijski prikaz događaja.

Na veb stranama SSK-a i ST-a ne postoji nijedna optužnica za ratne zločine koja je redigovana i objavljena, što je standard koji se koristi u međunarodnim sudovima kao i u Specijalizovanim većima.

Za ovo istraživanje BIRN je analizirao sadržaj materijala koje je tužilaštvo objavilo tokom 2023. godine. Utvrđeno je da postoji 21 vest koja se odnosi na temu istraživanja, odnosno 21 vest koji govori o ratnim zločinima. Od ovih tekstova, 76,2% su vesti o podignutim optužnicama za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, 14,3% o seksualnom nasilju tokom rata, 4,8% o pitanju nestalih lica i sličan procenat o masakrima počinjenim na Kosovu.

Među analiziranim optužnicama za ratne zločine, samo u jednom predmetu optuženi su bili pripadnici romske zajednice, dok su ostali pripadnici srpske zajednice, uglavnom sa dvojnim državljanstvom – kosovskim i srpskim.

¹⁵ Praćenje veb stranica KP i SSK od strane istraživača projekta, 2024

Grafikon 6: Kategorija vesti koje je objavio državni tužilac

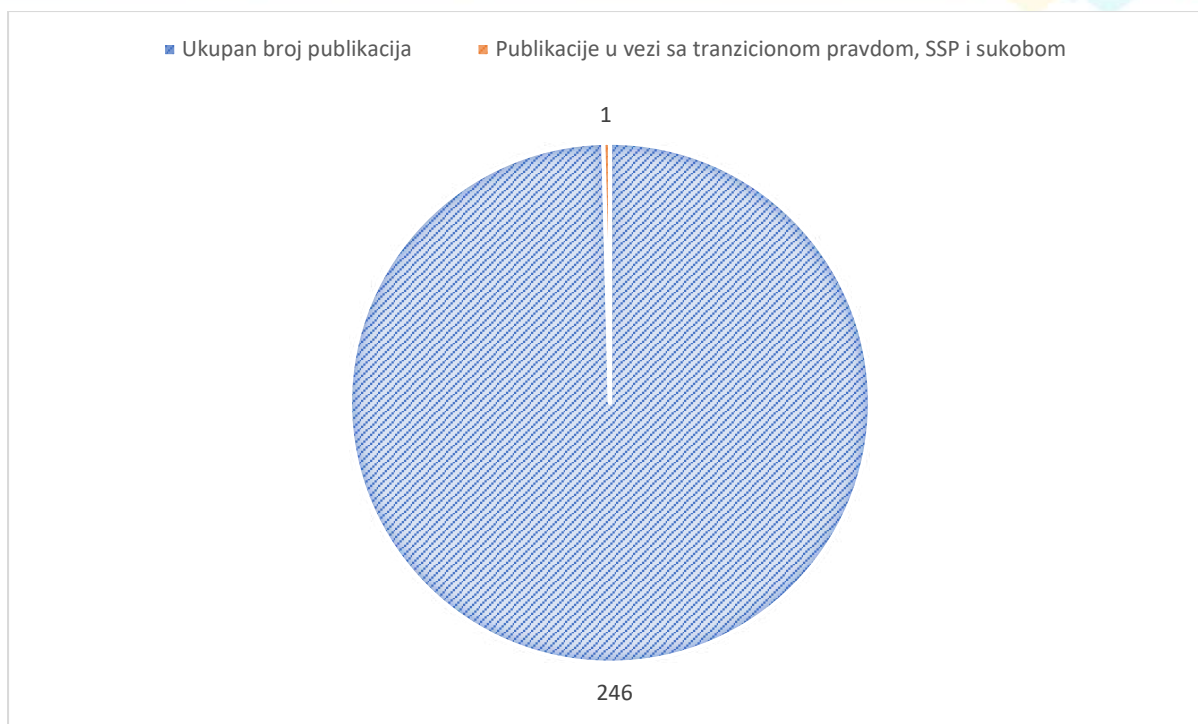
Za razliku od Državnog tužilaštva, koje nudi barem neke vesti, SSK nije dao informacije čak ni kroz objavljene vesti.

Od 246 vesti objavljenih tokom 2023. godine, SSK nije objavio nijednu vest o procesima koji se odnose na ratni period, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu ili kolektivno pamćenje.

Većina objavljenih vesti se odnosi na sastanke SSK-a, forume¹⁶ kojima prisustvuju njegovi članovi, sastanke predsedavajućeg SSK-a sa različitim strankama, interna tehnička obaveštenja, javna saopštenja o popunjenim radnim mestima, sastanke u vezi sa građanskim zakonikom, radionice i druge aktivnosti. Samo u jednoj vesti promovise se suživot, ali sadržaj ne uključuje predstavnike nevećinskih zajednica koji su deo SSK-a koji učestvuju na forumu¹⁷ gde se razgovaralo o izgradnji poverenja kao posvećenosti miru i stabilnosti na zapadnom Balkanu. Izjava ne pojašnjava sadržaj ovog učešća.

¹⁶ <https://www.gjygesori-rks.org/2023/11/23/kgjk-pjese-e-forumit-te-kombeve-te-bashkuara-per-ndertimin-e-mirebesimit-ne-kosove-te-mbeshtesim-bashkejetesen-per-nje-te-ardhme-me-te-mire/>, KJK, 2023, poslednji put pristupljeno 29.05.2024

¹⁷ <https://www.gjygesori-rks.org/2023/11/23/kgjk-pjese-e-forumit-te-kombeve-te-bashkuara-per-nerditimin-e-mirebesimit-ne-kosove-te-beshtesim-suzivot-za-bolju-budučnost/>, SSK, 2023, poslednji put pristupljeno 29.05.2024

Grafikon 7: Kategorija vesti objavljenih od strane Sudskog saveta Kosova

Osim pravosudnih institucija, podaci ili platforme koje prikupljaju materijale o kažnjivosti ratnih zločina nedostaju i na veb stranama drugih državnih institucija.

Na veb strani Ministarstva pravde postoji odeljak koji nudi informacije o Odeljenju za tranzicionu pravdu i podršku žrtvama zločina, ali ovaj odeljak ne pruža druge informacije osim osnova za osnivanje ovog Odeljenja¹⁸.

Na veb strani Ministarstva pravde takođe nedostaju publikacije i informacije o tranzicionoj pravdi.

Jedini dostupni materijali na ovu temu u MP su formati vesti. Ministarstvo pravde je tokom 2023. godine na svojoj veb strani objavilo 206 vesti, od kojih se samo šest odnosilo na rat, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, monoetničku memorijalizaciju i monoetničke narative, što čini samo 2,8% publikacija.

Za ovo istraživanje, od šest vesti vezanih za ovo istraživanje, 33,3% su vesti o obeležavanju događaja vezanih za otpor i rat, koji uzimaju u obzir otpor žena pre i tokom sukoba na Kosovu. Žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba takođe čine 33,3%, odnosno dva objavljena novinska članka, dok su ostale vesti o pitanju nestalih lica (16,7%) i „Strategiji za mlade i tranzicionu pravdu” (16,7%)¹⁹.

¹⁸ Odeljenje za tranzicionu pravdu i podršku žrtvama zločina, 2024, <https://md.rks-gov.net/page.aspx?id=1,162>

¹⁹ Mladi i tranziciona pravda, 2023, <https://md.rks-gov.net/page.aspx?id=1,15,3075>

IZAZOVI U NAUČNIM PUBLIKACIJAMA

Proučavanje istorijskog aspekta i naučne publikacije o društvenim naukama su odgovornost Kosovske akademije nauka i umetnosti i Istorijskog instituta. Tokom 2023. godine Istorijski institut „Alji Hadri“ u Prištini objavio je nekoliko publikacija i organizovao nekoliko sastanaka, izdanja publikacija, retrospektivnih publikacija i konferencija. Na društvenoj mreži Fejsbuk tokom 2023. godine objavljeno je oko 300 objava, od kojih su većina retrospektivne objave publikacija u različito vreme podeljene sa publikom Instituta na ovoj društvenoj mreži. Od interesa za istraživanje je 26 objava među publikacijama u 2023. godini, vezanih za temu istraživanja. Među njima se ističu:

- “Masakr od strane srpskih snaga u Pustom Selu”, Orahovec (31. mart 1999), Priština, Istorijski institut, 2023
- “Oslobodilačka vojska Kosova - Operativna zona Lap” - Skender Žitija, Istorijski institut, 2023

Pored relevantnih aktivnosti, objavljuju se i objave vezane za starije publikacije u različito vreme, u vezi sa poslednjim sukobom na Kosovu. Takođe, održano je više konferencija i naučnih skupova koji se odnose na temu istraživanja. To uključuje sledeće događaje sa odgovarajućim dokumentima:

- Međunarodna naučna konferencija: Uloga žena u realizaciji države Kosovo - društveni, kulturni i politički aspekti od 1980. godine do današnjeg dana, i
- Naučni skup "15 godina nezavisnosti Kosova - izazovi i izgradnja države"

Neki od radova predstavljenih tokom ove dve konferencije i naučna skupa uključuju:

- “Albanke u jugoslovenskim zatvorima (1980-1990)” - Prof. Dr. Sabilje Kečmezi-Baša
- “Uloga Albanski u oslobođenju Kosova” - Dr. Teuta Hadri
- “Albanke, simbol slobode Kosova - Operativna zona Lap (1998-1999)” - Prof. dr. Skender Žitija
- “Stav SAD o nacionalnoj bezbednosti Kosova: Od rata do izgradnje države” - Prof.dr.sc. dr. Arber Hadri,
- Operacija “Strela” - Slavna istorija Oslobodilačkog rata 1997-1999 – Prof. Dr. Bedri Muhadri,
- “Aspekti operacije "Savezničke snage" (24. mart - 12. jun 1999.) - As. Miftar Kurti.

Sve u svemu, aktivnosti i publikacije usmerene na sukob nisu prenele solidarnost ili inkluzivni narativ, ni na veb stranici a ni na društvenoj mreži Fejsbuk. Takođe, pregledan je i periodični časopis ovog Instituta – Kosovo za 2023. godinu, koji sadrži članke i kritike. Među člancima vezanim za sukob mogu se izdvojiti:

- Francusko-nemački doprinos operaciji 'Savezničke snage' (24. mart - 20. jun 1999.) – Miftar Kurti
- “Opravdanost intervencije NATO-a na Kosovu u kontekstu međunarodnih odnosa” – Hamit Kaba
- “Status i beneficije partizana iz Drugog svetskog rata (1941-1945) i boraca OVK (1998-1999)” – uporedni pogled – Aljbin Haljimi, Endrit Sada

Tokom 2023. godine na sajtu kosovske akademije nauka i umetnosti objavljeno je 67 vesti, od kojih su 4 vesti koja se odnose na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, monoetničku memorijalizaciju i monoetnički narativ, što čini 5,6% publikacija.

Od ove četiri (4) objavljene vesti, sve (100%) se odnose na organizovanje naučnih konferencija i publikacija u vezi sa, kako je objavljeno, genocidima i masakrima Srbije na Kosovu²⁰. S obzirom na značajan nedostatak novinskih publikacija, istraživači su analizirali i publikacije koje se nalaze u jednom od odeljaka ove veb strane. U odeljcima o društvenim pitanjima i publikacijama za 2023. godinu, postoje četiri (4) publikacije i konferencije, od kojih su dve (2) o genocidima Srbije na Kosovu²¹.

Veb strana ove institucije nema **nikakvu opciju za prevod**, što tehnički znači da ne postoji dugme koje bi pomoglo stranoj publici da razume o čemu se radi. Shodno tome, **nijedna (0)** analizirana vest nije prevedena. **Nijedna (0)** od objavljenih vesti ne prenosi priče o solidarnosti. Osim KANU-ovih, analizirane su i publikacije na sajtu Ministarstva kulture, omladine i sporta.

MKOS podržava kulturne projekte koji se odnose na sećanje i prikazivanje prošlosti kroz kulturne aktivnosti.

U Ministarstvu kulture, , omladine i sporta istraživači su pronašli 16 vesti koje se odnose na kategoriju na koju se ova vest odnosi. Od toga, 37,5% su vesti o umetničkim ostvarenjima u vezi sa ratom. To uključuje knjige, izložbe kao i pozorišne i filmske produkcije. **16 analiziranih vesti** koje su usklađene sa temom istraživanja nisu prevedene na srpski jezik. Takođe, **nijedna (0)** od objavljenih vesti ne prenosi bilo kakve priče o solidarnosti među zajednicama tokom sukoba na Kosovu.

²⁰ Publikacija o publikacijama o genocidu i masakrima na Kosovu, 2023, <https://ashak.org/botime/gjenocidi-i-pushtetit-serb-ndaj-shqiptareve-ne-kosove-gjate-viteve-90/>

²¹ KANU, Naučni konferencije: Genocid i masakri Srbije na Kosovu (1998-1999), 2023, <https://ashak.org/konferenca-shkencore-gjenocidi-dhe-masakrat-e-serbise-ne-kosove-1998-1999/>

MONOETNIČKI SADRŽAJ NA SPOMENICIMA I U MUZEJIMA

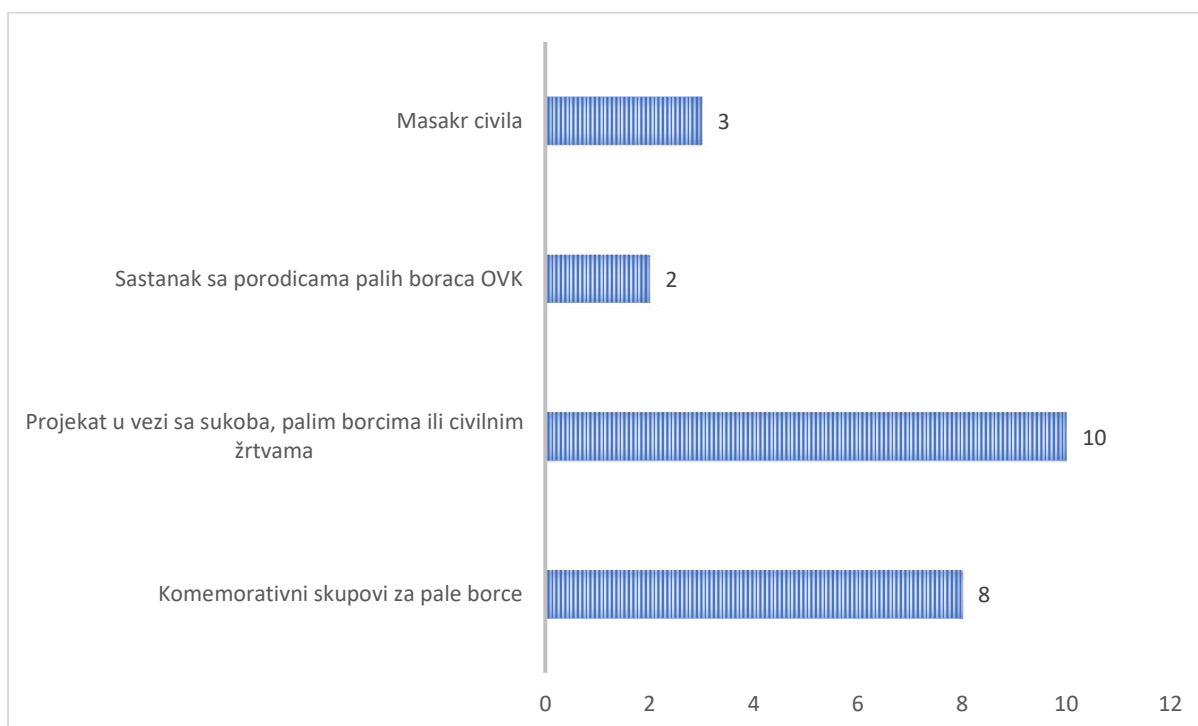
Posebnim zakonom²², Kosovo je 2013. godine osnovalo Agenciju za upravljanje spomenicima i memorijalnim kompleksima. Ova nezavisna institucija zadužena je za izgradnju muzeja, očuvanje relikvija i izgradnju spomen-obeležja za ratne događaje.

Zvanični podaci AUSMK-a pokazuju da ova agencija ima oko 1547 spomenika²³, spomen-ploča ili znakova registrovanih u znak sećanja na poslednji rat na Kosovu. Ova agencija upravlja i sa 13 muzeja koji se odnose na poslednji sukob.

Od svih spomenika, muzeja i spomen-područja, Agencija broji mali broj spomenika koji čuvaju sećanje na žrtve svih nacionalnosti.

Agencija za upravljanje memorijalnim kompleksima pominje Spomenik egzodusa u Blace, kojim se čuva sećanje na sve raseljene van Kosova, Spomenik heroinama, koji se odnosi na žrtve nasilja i Spomenik nestalima.²⁴

Agencija za upravljanje spomenicima i memorijalnim kompleksima je u 2023. godini na svojoj veb strani objavila 51 vest, od kojih su 23 bila vezane za sukob. Među njima, 78,3% su vesti koje se neposredno odnose na rat, uključujući i komemorativne aktivnosti za pale borce i projekte vezane za sukob i posebno pale borce. Od svih ovih vesti, samo tri, ili 13%, se fokusira na masakre koji pripadaju jednoj etničkoj zajednici; u svim masakrima pominju se žrtve kosovski albanski civili. Štaviše, nijedna od vesti nije prevedena na srpski ili druge jezike, a nema ni vesti koje obeležavaju solidarnost među zajednicama.

Grafikon 8: Kategorija vesti koje je objavila AUSMK

²² Zakon br. 04/L-146 o Agenciji za upravljanje memorijalnim kompleksima Kosova

²³ Spisak spomenika - Izvor: Agencija za zaštitu spomenika

²⁴ Intervju sa Šćipe Zogaj - Agencija za zaštitu spomenika

Na terenu su istraživači posetili preko 20 memorijalnih kompleksa za žrtve sukoba. Podaci pokazuju da je većina spomenika jednonacionalna, a problemi su i sa imenovanjem žrtava. U nekim slučajevima civilne žrtve su imenovane kao pali borci, u drugim kao heroji Kosova, bez prenošenja doslednog narativa.

Istraživački tim je posetio šest opština kako bi posmatrao spomen-obeležja i spomen-ploče o poslednjem sukobu na Kosovu²⁵.

U memorijalnom kompleksu groblja u selu Celina²⁶ u opštini Orahovac, istraživački tim je primetio da su civili ubijeni tokom sukoba, kako kosovski Albanci tako i oni iz egipćanske zajednice, sahranjeni na jednom mestu, bez ikakve segregacije. Osim što su sahranjeni na istom mestu, uvršteni su i na spomen ploču zajedno sa drugim palim borcima.

Na groblju sela Velika Kruša u Orahovcu, na istoj ploči su postavljena imena ubijenih civila i palih boraca, ali je u delu sa imenima civila upisano "Oni koji su pali za slobodu otadžbine", dok u odeljku za pale borce piše „Slava narodnim palim borcima“. Lokacija memorijalnog kompleksa je u blizini seoskog groblja.

Tokom praćenja u opštini Peć, zabeležen je slučaj gde su civili ubijeni u poslednjem sukobu opisani kao pali borci, dok tri civila iz zajednice kosovskih Aškalija ubijena u selu Gornji Petrič²⁷, u regionu Peći, selu između Kline i Peći, nisu sahranjena na istom mestu kao i druge žrtve rata, iako su ubijeni istog dana.

U centru grada Peći, najveći spomen-obeležje opisuje one koji su pali u poslednjem sukobu. Međutim, na ovom spomeniku se nalaze samo imena kosovsko albanskih žrtava.

U Gnjilanu, kod „Brega palih boraca“, izgrađeno je najveće spomen-obeležje i groblje u znak sećanja samo na kosovsko albanske žrtve ove opštine.

Direktor kulture u opštini Gnjilane, Kuštrim Zećiri,²⁸ potvrdio da su sve osobe čija su imena na ovoj ploči kosovski Albanci.

U centru grada Gnjilana podignuta je monumentalna skulptura u znak sećanja na žene koje su dale doprinos društvu pre i nakon sukoba. Ovaj spomenik ima samo opis „Heroina grada“.

U Đakovici su istraživači posetili dva spomen-obeležja²⁹, ali i tamo su prisutna samo imena kosovsko albanskih žrtava.

Terenskim praćenjem u opštini Gračanica utvrđeno je da je umetnička instalacija, obelisk posvećen nestalim licima na Kosovu, podignuta u centru ovog mesta³⁰. Kako je opisano u informativnoj tabeli, "Missing" je posvećen kosovskim Srbima, Romima, Gorancima, Bošnjacima i Albancima koji su nestali pre, tokom i nakon "sukoba" 1999. godine.

Obelisk je izgrađen na način da prikazuje slova reči "Missing" na engleskom. U obelisku za nestale se koriste reči kojima se tvrdi da je ljude prikazane na fotografijama otela Oslobodilačka vojska Kosova, koristeći izraz „albanski ekstremisti“. Čak se tvrdi da su nestala lica žrtve "trgovine organima". Opis obeliska je napisan na tri jezika: srpskom, engleskom i albanskom, ali imena su samo na srpskom, pa je nemoguće razumeti da li su uključene i albanske žrtve.

²⁵ Poseta ciljanim opštinama: Orahovac, Đakovica, Priština, Gračanica, Peć i Gnjilane, 2024.

²⁶ Poseta na terenu, selo Celine, Orahovac, 2024

²⁷ Poseta na terenu, selo Gornji Poterč, Peć, 2024

²⁸ Intervju sa direktorom Doma kulture u opštini Gnjilane, Kuštrimom Zećirijem

²⁹ Terenska poseta istraživača, Đakovica i Čabrat, 2024

³⁰ Terenska poseta istraživača, Gračanica, 2024

U Osnovnoj školi „Kralj Milutin“³¹ u Gračanici nalazi se ploča u znak sećanja na dva bivša učenika škole. U opisu na spomen-ploči stoji da su dve žrtve, Nikola Petrović i Marija Petrović, „Žrtve NATO agresora 01.05.1999.“

³¹ Теренска посета истраживача, Грачаница, 2024

NARATIVI U LOKALNIM INSTITUCIJAMA

Opštine na Kosovu, u celini, imaju nadležnost za kulturni i sportski život, kao i za organizaciju komemoracija za većinu ratnih događaja u zemlji. BIRN je analizirao sadržaje koje su objavile opštine Priština, Peć, Đakovica, Orahovac, Gračanica i Gnjilane.

Podaci iz praćenja publikacija tokom jedne godine dana pokazuju da opštine imaju slične probleme kao i centralni nivo u svom onlajn sadržaju i publikacijama o tranzicionoj pravdi.

U svim posmatranim opštinama ne postoji namenski prostor koji nudi glavne podatke o ratnim dešavanjima, a većina informacija se pruža u obliku nepotpunih vesti koje ne daju osnovne podatke o broju žrtava i njihovoj nacionalnoj pripadnosti.

Opština Priština

Tokom 2023. godine na sajtu opštine Priština objavljeno je 175 vesti, od kojih se samo tri (1,7%) odnosi na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, memorijalizaciju i monoetničke narative.

Grafikon 9: Kategorija vesti koje je objavila opština Priština

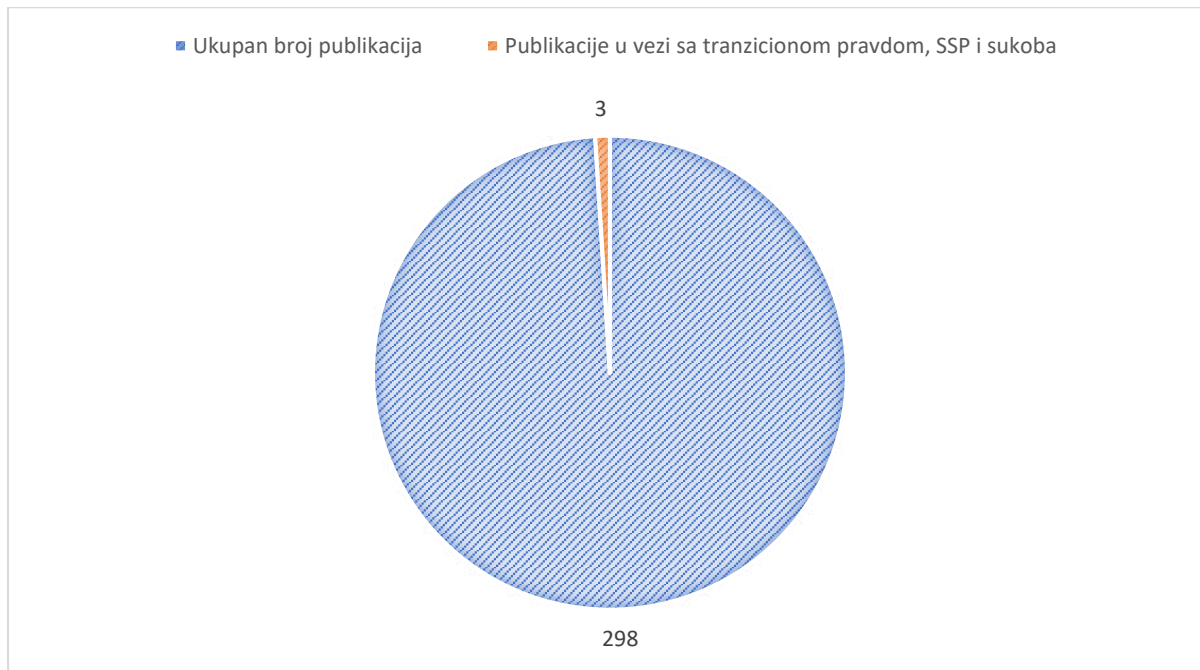
Publikacije ne sadrže podatke o svim žrtvama rata i nisu prevedene na dva službena jezika. Podaci pokazuju da je opština tokom proslave Dana nezavisnosti koristila i albansku zastavu.

Dana 17. februara, tokom zvaničnog ukrašavanja grada, nisu bile istaknute samo zastave Kosova koje predstavljaju sve etničke grupe koje žive na Kosovu, već je svaka treća istaknuta zastava bila zastava Kosova. Druge dve zastave bile su zastave Albanije i SAD-a³².

³² Terensko praćenje javnog isticanja zastava u Prištini, 2024

Opština Peć

Tokom 2023. godine na veb strani opštine Peć objavljeno je 298 vesti, od kojih se samo 3 odnosi na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, memorijalizaciju i monoetničke narative.

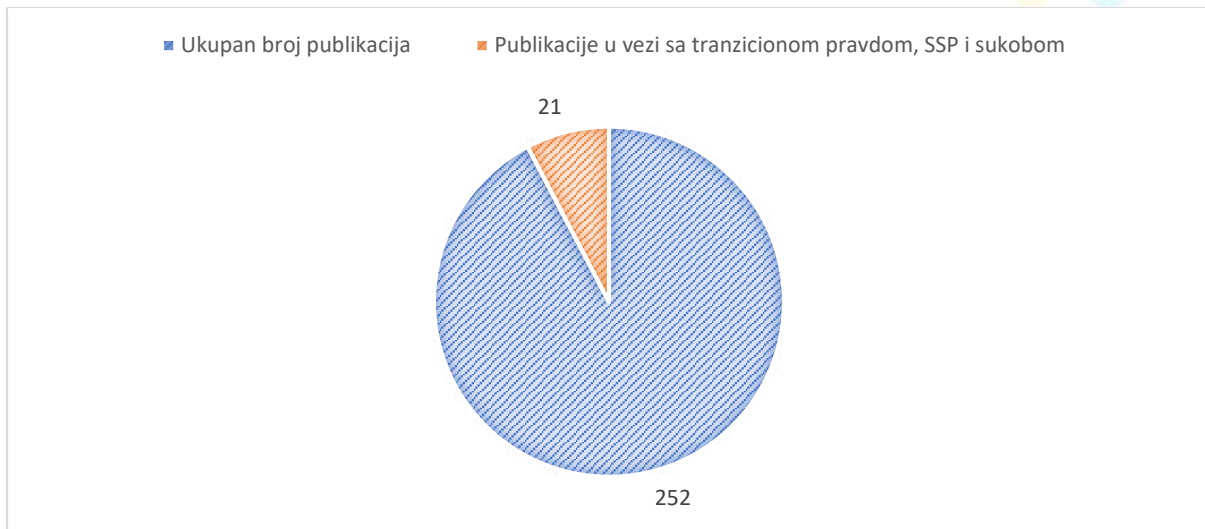
Grafikon 10: Kategorija vesti koje je objavila opština Peć

Sve ove vesti se odnose na obeležavanje godišnjice palih boraca i otkrivanje statua povodom obeležavanja godišnjica njihove pogibije ili obeležavanja Dana nezavisnosti Kosova. Ni u jednoj publikaciji tokom 2023. godine opština Peć³³ nije promovisala, unapredila ili objavila bilo kakvu priču o solidarnosti među zajednicama tokom sukoba na Kosovu.

Opština Gnjilane

Tokom 2023. godine na veb strani opštine Gnjilane objavljene su 252 vesti, od kojih se 21 ili 7,7% odnosi na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, memorijalizaciju i monoetničke narative.

³³ Praćenje veb stranice opštine Peć od strane istraživača, 2024

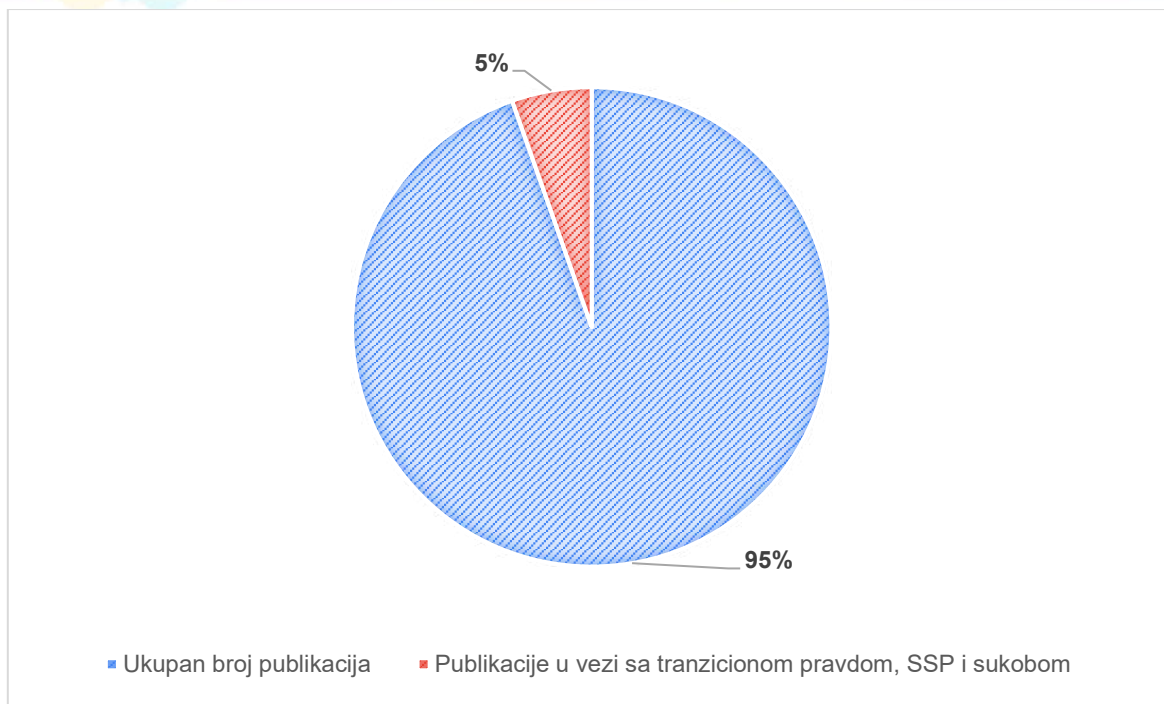
Graphic 11: Kategorija vesti koje je objavila opština Gnjilane

Većina od 21 objavljene vesti, ili njih 47,6%, odnosi se na komemoraciju palim borcima ili bitaka OVK, dok se 19,1% odnosi na upotrebu umetnosti, kao što je slučaj sa festivalom "Flaka e Janarit" (Januarski plamen), kojim opština Gnjilane obeležava hrabrost i žrtvu heroja³⁴.

Opština Đakovica

Tokom 2023. godine na veb strani opštine Peć objavljeno je 246 vesti, od kojih se 14 ili 5,4% odnosi na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, memorijalizaciju i monoetničke narative.

³⁴ <https://kallxo.com/kulture/flaka-e-janarit-2023-vleresohet-sakrifica-e-heronjve-gjilanas/>, Kallxo.com, 2023

Grafikon 12: Kategorija vesti koje je objavila opština Đakovica

Većina od 14 objavljenih vesti su obeležavanja godišnjica palih boraca i bitaka OVK u opštini Đakovica³⁵. Mnoge od ovih vesti odnose se na odavanje počasti, kao i na memorijalne akademije u kojima učestvuju čelnici opština.

Nijedna od 246 analiziranih vesti za 2023. godinu ne prenosi priče o solidarnosti među zajednicama tokom sukoba.

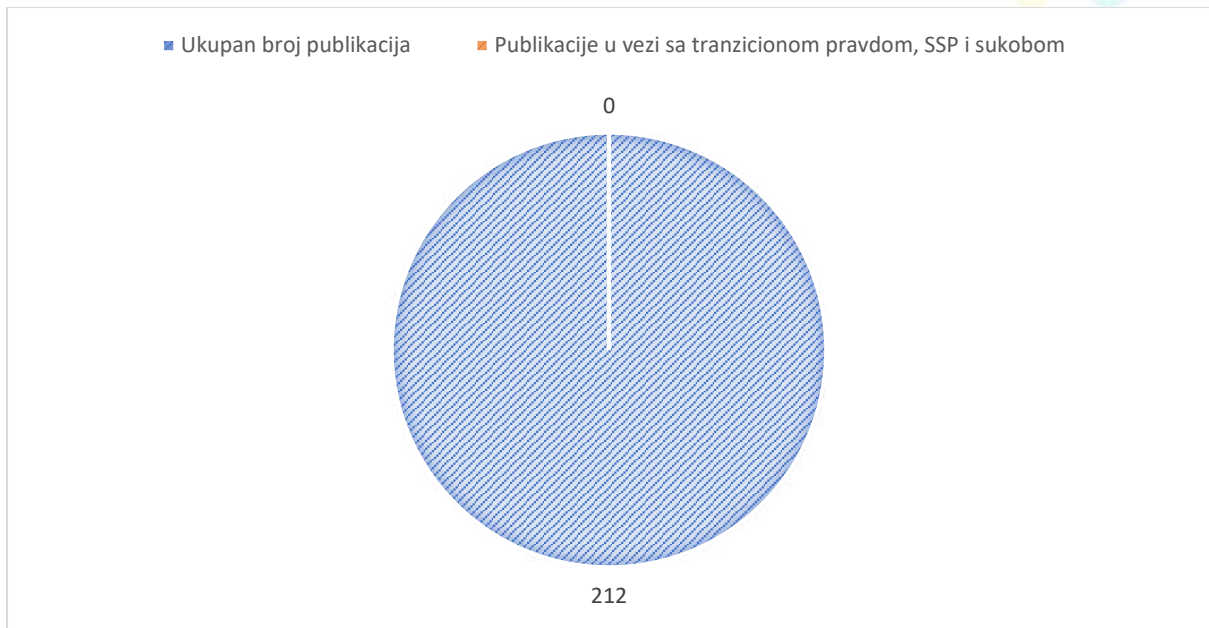
Opština Gračanica

U 2023. godini na veb strani opštine Gračanica objavljeno je 212 vesti, od kojih se nijedna ne odnosi na sukob, suočavanje s prošlošću, tranzicionu pravdu, kolektivno pamćenje, memorijalizaciju i monoetničke narative³⁶.

Na veb strani opštine Gračanica, početkom 2024. godine, objavljen je niz vesti vezanih za kraj 2023. godine. Ove vesti uglavnom opisuju distribuciju paketa hrane, peći i goriva za grejanje. Sveukupno, objavljene vesti odnose se na opštinske, sportske i kulturne aktivnosti i ne prenose priče o međuetničkoj solidarnosti.

³⁵ Monitoring sajta opštine Đakovica, 2024

³⁶ Praćenje veb stranice opštine Gračanica, 2024

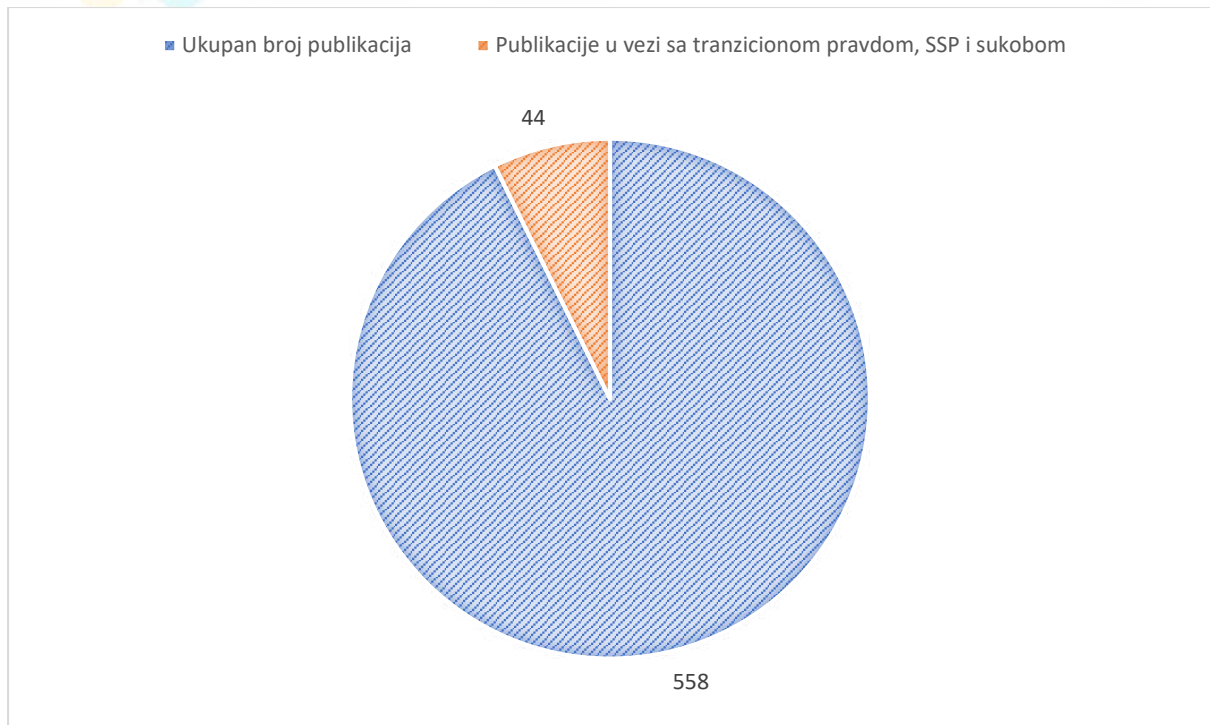

Grafikon 13: Kategorija vesti koje je objavila opština Gračanica

Opština Orahovac

Opština Orahovac je objavila 558 objava na svojoj Fejsbuk stranici³⁷. 44 objava podeljenih na Fejsbuku odnose se na temu istraživanja. Publikacije su uglavnom bile za obeležavanje bitaka, godišnjica palih boraca i sećanja na sukob, pri čemu se odnose samo na kosovske Albance a ne prenose nikakve priče o solidarnosti među zajednicama tokom poslednjeg sukoba na Kosovu.

³⁷ Internet stranica opštine u rubrici vesti je i posle mnogo pokušaja bila nedostupna, pa je Fejsbuk korišćen kao izvor prikupljanja podataka.

Grafikon 14: Kategorija vesti koje je objavila opština Orahovac

EMITOVANJE NARATIVA U MEDIJIMA

Medijska scena na Kosovu, kako u medijima na albanskom tako i na srpskom jeziku, kategorisana je emitovanjem narativa na način na koji ih nude političari i izvori informacija.

Shodno tome, većina informacija koje se emituju u medijima počiva na podacima dobijenim od vlasti, institucija i političara, zanemarujući podatke koji se mogu dobiti iz sudskih dokumenata i tužilaštva.

BIRN je pratio emitovanje narativa u medijima tokom obeležavanja godišnjice masakra u Račku i godišnjice NATO³⁸ bombardovanja. Podaci pokazuju da je emitovanje informacija bilo nepotpuno i da nije dalo potpuni prikaz događaja.

U svim izveštajima izbegavani su podaci Haškog tribunala i njegovi nalazi o odgovornosti za zločine počinjene na Kosovu.

U nekim slučajevima, u narativu se navodi da niko nije osuđen za zločine, uprkos činjenici da je MKSJ sudio odgovornim visokim političkim liderima i komandnom lancu operacija.³⁹

Tokom obeležavanja godišnjice početka NATO bombardovanja nije bilo jasno objašnjenja o opravdanosti bombardovanja i misije koju je NATO pokrenuo na Kosovu.

Podaci praćenja onlajn medija i televizijskih kanala pokazuju da je na ova dva datuma veliki procenat sadržaja bio posvećen ratnim izveštajima.

Na primer, primer, na internet portalima više od 10% vesti bilo je posvećeno obeležavanju događaja, dok je na TV-u prva vest u udarnom terminu bila godišnjica masakra i godišnjica bombardovanja⁴⁰.

U praćenju onlajn medija uočene su činjenične greške i netačni podaci⁴¹.

Izveštaji u onlajn medijima su bili kratki i nisu davali ni osnovne podatke o broju žrtava u Račku, odgovornim osobama za zločin i drugim činjenicama o masakru.

Problemi su zabeleženi i u televizijskim izveštajima, gde se građanima ne daju potpuni podaci o masakru u Račku, a navode se i tvrdnje da niko nije osuđen za zločine na Kosovu.

U izveštajima su nedostajali drugi opšti podaci o zločinima i civilnim žrtvama na Kosovu, a ni u jednom od praćenih slučajeva nije bilo pomena žrtava drugih nacionalnosti.

U praćenju od 24. marta, pored nedostatka informacija o žrtvama, uočeni su i drugi problemi.

U nekim slučajevima uočena je fraza „bombardovanje srpskih ciljeva“ bez preciziranja da su ciljevi NATO-a samo vojni i policijski ciljevi, kao i vojna i policijska infrastruktura, a da civili nisu bili meta.

U velikom delu vesti izostavljena je informacija da je bombardovanje vršeno na Jugoslaviju, koju je u to vreme predvodio Slobodan Milošević, sužavajući NATO bombardovanje samo na Srbiju.

Praćenjem je utvrđeno da su mediji ponovo vršili jednonacionalno izveštavanje i nisu izveštavali o žrtvama drugih nacionalnosti.

Pored direktnog direktnog praćenja proizvedenog sadržaja, BIRN je sproveo istraživanje za pisane medije, radio i televizijske stanice na Kosovu.

³⁸ Datumi koje su istraživači pratili su: masakr u Račku (15. januar 1999) i datum početka NATO bombardovanja (24. mart 1999).

³⁹ <https://balkaninsight.com/ep-content/uploads/2022/08/Mico-Stanisic-Stojan-Zupljanin.pdf>

⁴⁰ Monitoring medija na određene datume od strane istraživačkog tima, 2024

⁴¹ Kontakt i terenske posete vršene su prema opštinama i regionima koje su istraživači ciljali, 2024

BIRN je kontaktirao 80 registrovanih radio i televizijskih stanica na Kosovu i 53 onlajn medija kako bi zatražio informaciju o tome da li su u poslednje dve godine objavljivali priče koje prenose materijale o solidarnosti među zajednicama.

BIRN je dobio 35 odgovora od medija, i većina njih je navela da poslednjih godina nisu emitovali nijednu priču koja pokazuje narativ solidarnosti među zajednicama na Kosovu. Samo jedan medij je ponudio takav slučaj, gde je izvestio kako je član porodice Jašari, Bekim Jašari, 5. maja 2022. godine sagradio kuću za pripadnika aškalijske zajednice.

Svi ovi pisani mediji, televizijske i radio stanice koje su odgovorile na BIRN-ovu anketu navele su da poslednjih godina nisu objavile nijednu priču koja pokazuje narativ solidarnosti na Kosovu tokom 1998-1999.

PRIČE O SOLIDARNOSTI MEĐU ZAJEDNICAMA

U institucionalnim publikacijama nisu pominjane situacije u kojima su pripadnici jedne zajednice pomagali drugoj zajednici u opasnosti tokom rata, a nedostaju podaci o broju žrtava iz svih zajednica. U takvim situacijama građani imaju izražen nedostatak informacija o događajima i stvarnosti koja se dogodila.

BIRN je kontaktirao oko 30 građana različitih nacionalnosti na Kosovu kako bi razumeo njihove lične priče sa komšijama iz drugih zajednica.

U pričama ljudi bilo je situacija u kojima su izražavali sumnju da su komšije počinile ratne zločine, ali je bilo i priča koje pokazuju da su komšije pokušavale da pomognu jedni drugima tokom rata.⁴²

O.V., pripadnik srpske zajednice iz Prištine

„Bilo je to 1999. godine, živeo sam u Prištini u bloku koji je imao 20 stanova, a kada je počelo bombardovanje, pre nego što je KFOR ušao na Kosovo, sve zajednice u našoj stambenoj zgradi su skupile novac i napravili smo gvozdenu ulazna vrata, a vrata bi otvarati u zavisnosti od toga ko bi pokucao na njih. Ako bi srpska policija ili vojska kucala, izašao bi Srbin; niko nije bežao iz svojih stanova tokom 1998. i 1999. godine, već su tu ostali Srbi, Albanci i Bošnjaci”.

S.M., pripadnica srpske zajednice iz Gračanice

„Između Albanaca i Srba bilo je raznih uzajamnih pomoći. Ono što mogu da napomenem je da smo jedni drugima čuvali imanja i kuće i to se dešavalo u različito vreme; nekada smo mi čuvali njihova, a kasnije su Albanci čuvali naša imanja i kuće. Čuvanje imanja i kuća jedne zajednice od strane druge počelo je 1999. godine i traje do danas i nikada nije postalo problem, ali problem je neko vreme bila politika i ona je stvorila problem”.

I.Z., član albanske zajednice u Klini,

„Odlično smo živeli sa tim aškalijskim porodicama, nikada nismo imali problema. Dve godine smo pomagali jedni drugima koliko smo mogli i nismo ih ni u čemu ostavljali po strani. Dana 29. marta 1999. godine ovde je ubijeno 15 stanovnika, 11 Albanaca i 3 Aškalijski, a jedan je bio borac. Kako se priča, jedan Aškalijski je ubijen ispred vrata kuće nakon što je odbio da skine keču [albanska tradicionalna kapa] sa glave, zatim je još dvoje ubijeno, dok je u istom dvorištu ubijeno ukupno 11 Albanaca.

H.S., pripadnica aškalijske zajednice u selu Celina, Orahovac

“Uvek smo se dobro živeli sa Albancima, uvek smo zajedno išli na svadbe i sahrane, ali Srbi su ušli kod mog devera i rekli mu 'zašto si još ostao i ne bežiš?' a onda su ih ubili. Srbi su nekada bili dalje u Velikoj Kruši, a mi nismo imali mnogo kontakata sa njima jer su bili tamo dalje. Za vreme rata, ovde kod kuće, kao i kada smo bežali u planine, jeli smo hranu zajedno sa komšijama Albancima. A tamo gore u planini su nas sve položili na zemlju, Albance i Aškalijske, i postrojili za streljanje, ali je jedan od policajaca viknuo 'dosta, broj je ispunjen' i onda su nas pustili”.

⁴² Pojedinci koji su podelili svoje priče, koje uključuju primere solidarnosti, zatražili su da se ne otkrije njihov puni identitet zbog zabrinutosti da bi se mogli suočiti sa zastrašivanjem od strane drugih.

S.Q., pripadnik aškalijske zajednice u Đakovici

“Tokom rata živio sam u naselju Ali-paša Tepelena, ranije poznatom kao naselje Sefa u Đakovici. Naša aškalijska zajednica, zajedno sa albanskom zajednicom u tom naselju, mnogo su pomagali i podržavali jedni druge. S obzirom na to da nije bilo pomoći institucija, jer nije imao ko da nam pomogne, to je još više pojačalo solidarnost među porodicama različitih nacionalnosti u našem naselju. Da, puno smo pomagali jedni drugima. Moja porodica i ja smo pomagali jer živimo zajedno sa Albancima; oko 70% naselja su Albanci, a oko 30% Aškalije. Pomogli smo mi njima, a oni nama.”

D.B., pripadnik bošnjačke zajednice iz Peći

“Mi pripadamo bošnjačkoj zajednici i živeli smo u Peći i pre rata. Napustili smo Peć tek u poslednje dve nedelje rata i otišli u Crnu Goru sa mojom decom, ali su moji roditelji ostali u Peći sve vreme. Kao što je poznato, prodavnice su bile zatvorene, a ljudi su živeli pomažući jedni drugima. Tada je solidarnost bila veća nego sada. Imali smo veliko skladište širine oko 17 metara i dužine oko 30 metara i sve što smo imali tu smo delili sa drugim ljudima. Većina ljudi koji su tamo dobijali predmete bili su Albanci, ali je bilo i ljudi iz drugih zajednica.”

D.B., pripadnik egipćanske zajednice iz Peći

“Bio sam predstavnik naselja i za vreme rata, a sva pomoć koju sam delio po komšiluku dolazila je od Albanaca. Dok KFOR nije počeo da donosi pomoć, pomoć smo dobijali od Albanaca. Ništa nam nije nedostajalo, ni nama ni deci, i nismo birali – šta god da su nam dali, samo smo se zahvaljivali. Ja sam Egipćanin i živim među Albancima. Svi Albanci koji su otišli ranije tokom rata ostavili su kod mene ključeve svojih kuća, a ja sam se brinuo o njihovim kućama dok se nisu vratili na Kosovo. I danas imamo dobre kontakte sa komšijama Albancima”.

PREPORUKE

Na osnovu podataka prikupljenih tokom izrade ovog izveštaja, BIRN je dao sledeće preporuke:

Centralne institucije moraju:

- Počnu rad na stvaranju baze podataka za žrtve rata na Kosovu i da uključe podatke o ratnoj šteti;
- Počnu rad na stvaranju baze podataka za žrtve rata na Kosovu i da uključe podatke o ratnoj šteti;
- Da se obezbedi da nove publikacije javnih institucija budu u skladu sa standardima i sadrže potpune podatke o žrtvama svih nacionalnosti, kao i potpune informacije o ratnim događajima i prvim mesecima posle sukoba, do kraja 1999. godine;
- Da institucionalni lideri spomenu sve civilne žrtve rata u svojim publikacijama i govorima;

Lokalne institucije moraju:

- Na lokalnom nivou, opštine treba da preispitaju sve objavljene informacije u vezi sa tranzicionom pravdom i uključe kompletne podatke o broju i etničkoj pripadnosti žrtava, šteti, kao i podatke o sudskim procesima koji su vođeni u vezi sa ovim događajima.
- Ponovo urediti javne prostore posvećene komemoraciji žrtvama rata, kao što su spomenici, muzeji i spomen-obeležja, i gde je dogovoreno sa lokalnim zajednicama, uključuju i imena svih žrtava.

Institucije pravde moraju:

- Da pravosudne institucije kreiraju onlajn arhive sednica suđenja za ratne zločine i predstave sudske procese koji se odnose na tranzicionu pravdu.
- Pravosudne institucije treba da slede barem standard koji koriste Specijalizovana veća i Kancelarija specijalnog tužioca Kosova u Hagu za objavljivanje informacija o procesnom toku suđenih predmeta ratnih zločina.
- Da Sudski savet Kosova počne sa emitovanjem video snimaka suđenja za ratne zločine, kao što to rade Specijalizovana veća, a u skladu sa praksom MKSJ.
- Da Sudski savet Kosova poveća standard publiciteta predmeta za ratne zločine objavljivanjem transkripata i podataka iz procesa ratnih zločina.
- Da SSK i Državno tužilaštvo izgrade baze podataka za objavljivanje podataka iz arhiviranih procesa UNMIK-a i EULEX-a, koji bi trebalo da budu objavljeni.

Istraživački instituti moraju:

- Istraživački instituti za podršku naučnim i stručnim studijama o tranzicionoj pravdi;
- Istraživanje sprovedeno u oblasti tranzicione pravde treba da bude sveobuhvatno i zasnovano na činjenicama;
- Da poštuje principe tranzicione pravde

Mediji i medijski profesionalci treba da:

- Savet pisanih medija, novinarska udruženja i mediji trebalo bi da pokrenu posebne programe obuke za novinare kako bi se poboljšao kvalitet izveštavanja o tranzicionoj pravdi;
- Mediji treba da razviju uređivačku politiku u pogledu svog pristupa tranzicionoj pravdi;
- Prilikom izveštavanja, mediji treba da osiguraju da se izbegava jednonacionalni jezik i da se uključe potpuni podaci o broju i etničkoj pripadnosti svih žrtava.

IN UNITY
WE PROSPER